

REŠTART
MARTINA

**Návod na krajšie, zdravšie
a lepšie fungujúce
mesto Martin.**

2022

2034

Reštart Martina - vízia rozvoja mesta 2022 - 2034.

Ako spraviť z Martina najlepšie mesto pre život

“Sen o REŠTARTE MARTINA 2022 - 2034, je snom, v ktorom budeme spoločne pracovať na meste, kde sa konečne skoncuje s korupciou a kde sa rozvíja odbornosť a hlavne úprimná snaha robiť dobré veci pre všetkých Martinčanov bez rozdielu. Súčasní mocní nášho mesta sa v týchto mesiacoch a týždňoch budú poslednýkrát pokúšať zastaviť tento sen o zmene. Povedia alebo urobia hocičo, aby nám nedovolili zjednotiť sa a zmeniť naše mesto k lepšiemu. Ale je nemožné zastaviť sen, ktorého čas nadišiel.”

Chceme, aby Martinčania žili v modernom meste, ktoré je tu dennodenne pre nich, ktoré si váži svoju bohatú históriu, no hľadá dopredu a reaguje na nové výzvy tejto doby. Mesto, ktoré má aktívne a odborné vedenie a ktoré dbá o zdravé životné prostredie.”

Milan Ftorek

Kandidát na primátora

a predseda združenia Reštart Martina

NAŠE PRIORITY

Zdravé životné prostredie

Nepovolíme žiadne spaľovne ani spracovne cudzieho odpadu. Zároveň budeme starostlivo dbať o mestskú zeleň, ovzdušie, vodu a pôdu.

Koniec korupcie

Verejné financie budú slúžiť všetkým Martinčanom bez rozdielu, nie vybranej skupine kšeftárov a oligarchov. Ukončenie nevýhodných zmlúv, nový kontrolór mesta, radikálna transparentnosť.

Občania budú mať moc

Zavedieme takzvaný participatívny rozpočet, vďaka ktorému budú občania spolurozhodovať o projektoch a investíciách v mestských častiach.

LEPŠIE FUNGUJÚCE MESTO - RÝCHLE RIEŠENIA

Na lepšie fungujúce mesto nemusíme čakať do ďalších volieb. Tieto riešenia vieme uskutočniť už v prvom roku.

- Znížime počet poslancov na zákonné minimum, t.j. 19 a počet viceprimátorov z 2 na 1. Ročne tak ušetríme desiatky tisíc eur, ktoré vieme využiť na prospešné veci týkajúce sa občanov Martina.
- Zavedieme participatívny rozpočet, aby občania mohli rozhodovať, kam poputujú peniaze určené na rozvoj mestských častí.
- Zavedieme princíp otvoreného úradu a radikálnej transparentnosti, čo bude v praxi znamenať, že obyvateľ je na úrade vítaný a rešpektovaný a úrad proaktívne a komplexne informuje verejnosť o svojej činnosti, zmluvách, výsledkoch obchodných súťaží, personálnej politike a iných veciach v rámci zásady „čo nie je utajené, je verejné“.
- Naštartujeme čerpanie európskych a štátnych dotácií, kde Martinu každoročne unikajú milióny eur, mesto Martin musí mať vopred pripravené projekty na čerpanie týchto finančných prostriedkov v oblasti vzdelávania, budovania technickej a IT infraštruktúry, informačných systémov, propagácie v oblasti cestovného ruchu, školstva, kultúry či zveľaďovania verejných priestorov.
- Okamžite zavedieme zákaz výrubu stromov na území mesta Martin na najbližšie 4 roky, pokiaľ sa nevytvorí komplexná inventarizácia zelene mesta a plán jej ďalšieho zveľaďovania. Tento zákaz sa, samozrejme, nebude týkať zdravie či majetok ohrozujúcich alebo odumretých stromov. Stromy v meste znižujú prašnosť a hlučnosť, vytvárajú priaznivú mikroklimu ako znižovaním teploty v uliciach, tak i zvyšovaním vlhkosti odparovaním vody. Mladé výsadby nedokážu plnohodnotne nahradiť 50-ročný strom. Čím dlhší život vieme zabezpečiť stromu, tým zdravšia je zelená infraštruktúra mesta.
- Zvolíme nového hlavného kontrolóra mesta, ktorý bude skutočne nezávislý.
- Vykonáme hĺbkový protikorupčný audit a bezodkladne zrušíme nevýhodné zmluvy, z ktorých profituje hŕstka ľudí napojených na súčasné vedenie mesta a súčasných poslancov.
- Financie, ktoré sa vyberajú ročne od psíčkarov, použijeme výlučne na zlepšenie infraštruktúry a výhody pre majiteľov zaregistrovaných psov - to znamená zvýhodnené pravidelné očkovanie, budovanie venčovnísk, bezplatné sáčky a pod.

VEREJNÝ PRIESTOR

Koniec vizuálneho smogu a nelegálnej reklamy.

“Predstavte si, že idete obchvatom a namiesto škaredých bilbordov sa budete môcť kochať výhľadom na krásne končiare, ktoré lemujú Turčiansku záhradku.”

Spracujeme a zavedieme Manuál reklamy záväzný pre Pamiatkovú zónu centra mesta a odporúčaný pre ostatné mestské časti. Zároveň budeme iniciovať odstránenie nelegálnych reklamných plôch, ktorých je v Martine neúrekom. Do územného plánu zapracujeme reguláciu možnosti osadzovať reklamné plochy na verejných a súkromných pozemkoch v meste Martin.

Atraktívne a bezpečné verejné priestory v centre a v mestských častiach.

Budeme sa zameriavať na zatraktívnenie verejných priestorov v každej mestskej časti Martina. Budeme aktívne spolupracovať s miestnymi partnermi, majiteľmi pozemkov a prevádzok na ich rozvoji. Vytvoríme atraktívne priestory v mestských častiach, kde zatiaľ absentujú.

Martinské ulice sú zvlášť v centre mesta preplnené ľuďmi zo sociálne vylúčených komunit. Zriadenie pobočky mestskej polície priamo v centre, doplnenie kamerového systému a vypracovanie stratégie podpory občanov týchto komunit je preto priam nevyhnutnosťou zvýšenia jeho atraktivity a pocitu bezpečnosti.

Skúsenosti zo svetových miest hovoria, že dobrý park je oplotený park. Pekné oplotenie pridáva parku na dôležitosť, robí ho honosnejším aj bezpečným. Nočné uzatváranie je bežnou praxou. Hviezdoslavov park v Martine by si zaslúžil práve takéto zaobchádzanie. Na mieste je zriadenie inštitútu Správcu parku, ktorý by sa staral o zeleň aj prípadné zvieratá v parku.

Vzdelávanie k hmotnej histórii mesta a osobnostiam regiónu.

Nájdeme erudovaných partnerov a vytvoríme s nimi vzdelávací program a materiály pre školy v regióne na témy: Architektonické a kultúrne pamiatky regiónu a Významné osobnosti z regiónu. Programy budú obsahovať exkurzie mestom a spoluprácu s kultúrnymi inštitúciami sídliacimi v Martine a okolí.

Jednotný vzhľad mestských komunikácií

Spracujeme dizajn manuál pre projektovanie a rekonštrukciu mestských komunikácií, definujúci ich priestorové parametre, funkčné prvky, materiál a vzhľad. Sprísňime tiež kontrolu nad kvalitou realizovaných rekonštrukcií verejných komunikácií a stavieb.

Mestská zeleň už nebude na vedľajšej koľaji

“Predstavte si, že namiesto buriny z polorozpadnutých chodníkov bude zdravá zeleň zdobiť strechy verejných budov či parky, do ktorých sa vrátia lúčne kvety a zdravé stromy, o ktoré sa bude starať tím odborníkov.”

Pripravíme inventarizáciu mestskej zelene a taktiež dizajn manuál mestskej zelene. Následne sa pustíme do architektonických návrhov zapracovania zelene do ťažiskových priestorov Martina, teda námestí, parkov, alejí či nevyužitého potenciálu nábregia nášho dominantného vodného toku - Turca, kde vybudujeme drevené móla, teda vyhliadky ponad rieku. Zdravá verejná zeleň totiž znižuje prašnosť a hlučnosť, vytvárajú priaznivú mikroklimu znižovaním

teploty v uliciach, tak i zvyšovaním vlhkosti odparovaním vody. Chceme aby Martin bol mesto s odolnou, hustou a zdravou verejnou zeleňou.

Vytvoríme Oddelenie záhradného architekta v rámci Útvaru hlavného architekta mesta Martin, ktorý bude koordinovať uplatňovanie týchto pravidiel. Taktiež vytvoríme oddelenie mestského dendrológa, teda odborníka na stav stromov a zelene, ktorý bude vykonávať kontrolnú funkciu voči správcovi zelene.

Zavedieme povinnosť vybudovať zelené strechy pre všetky mestské a verejné inštitúcie na území mesta Martin a tiež pre nové developerské projekty nad istý rozsah. S tým súvisí aj lepšia práca so zadržiavaním dažďovej vody mimo striech, teda nahrádzanie pridružených nepriepustných povrchov za priepustné, napríklad na parkoviskách či iných verejných priestranstvách.

Racionalizáciou kosby a úpravy zelených plôch zabránime tomu, aby dochádzalo ich vysušovaniu v letnom období či nekontrolovanému rastu v jarnom období. To zahŕňa aj budovanie mestských kvetných lúk a zavedenie mozaikovitej kosby. Ruka v ruke s tým naštartujeme aktívnu spoluprácu s aktivistami a občianskymi iniciatívami venujúcimi sa ekológii a ochrane prírody.

Využitie dažďovej vody v meste

“Predstavte si, že jeden horúci júlový deň vyjdete z vchodu, vykročíte smerom na autobusovú zastávku a popri chodníku je pás zelene a stromov, ktoré sú zalievané dažďovou vodou zo strechy vášho domu, chodníka, po ktorom kráčate, aj z cesty, po ktorej idú autá. Je to bujná zeleň a vy cítite príjemné ochladenie, ktoré z nej sála. Takáto predstava nemusí zostať pre Martin utópiou.”

Do veľkej miery môžeme mesto schladiť zeleňou a hlavne vodou, ktorú táto zeleň zadržiava. Voda má obrovskú tepelnú kapacitu a vie účinne schladiť horúci vzduch všade tam, kde jej je dostatok. Ak začneme využívať vodu a zeleň na ochladenie klímy v meste, Martin bude atraktívnym miestom na život aj v horúcich letných dňoch.

Zmeníme pohľad na dažďovú vodu a začneme ju vnímať ako zdroj (nie ako odpad). Vsakovaním dažďovej vody do pôdy dochádza k doplňovaniu zásob podzemných vôd a zároveň voda svojím výparom z pôdy prispieva k ochladzovaniu prostredia a vylepšovaniu mikroklímy. Uzatváranie vodných cyklov a opätovné využívanie dažďovej vody je ekologické aj ekonomické. Pomáha bojovať proti postupnému vysušovaniu krajiny, ku ktorému popri dlhodobom používaní podzemných vôd prispieva aj odvádzanie dažďovej vody zo striech a spevnených plôch do kanalizácie a jej následné vypúšťanie do riek.

Namiesto odkanalizovania dochádza, pri správnom hospodárení s dažďovou vodou, k vyparovaniu vody a znižovaniu prehrievania atmosféry v letnom období, čo zmierňuje výkyvy počasia a znižuje poplatky za používanie klímy v domácnostiach.

Z dlhodobého hľadiska je tento prístup oveľa účelnejší ako neskoršia investícia do odstraňovania škôd napáchaných privalovými dažďami alebo do rozširovania miestnej kanalizácie rozkopávaním mestských ciest.

ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO

Odpadové hospodárstvo bude slúžiť potrebám občanov

Pri neustále sa zvyšujúcich cenách za odpady je kľúčové znižovať ich produkciu a rovnako zabezpečiť to, aby sa zamedzovalo netriedenému skládkovaniu komunálneho odpadu. V odpade, je množstvo cenných surovín ktoré je výhodné a správne vracať na recykláciu. Zasadíme sa o to, aby sa miera skládkovania odpadu do roku 2034 znížila na úroveň 10%. Ako príklad nám môže slúžiť mesto Edinburgh a jeho kampaň na zníženie množstva komunálneho odpadu a povzbudenie obyvateľov k recyklácii. Mesto na dosiahnutie cieľa použilo jednoduchý spôsob - nahradilo nádoby sa komunálny odpad novými, ktoré boli o polovicu menšie a naopak, zväčšilo nádoby na recyklovateľný odpad. Mesto v súčasnosti poskytuje iba 140-litrové nádoby na komunálny odpad a 240-litrové nádoby na recyklovateľný odpad. Výsledkom toho opatrenia je 85 % nárast recyklácie.

Urobíme z Martina mesto, ktoré má funkčnú a efektívnu infraštruktúru odpadového hospodárstva, ktoré nebude občanov zaťažovať, ale bude ich motivovať. Dosiahneme to prácou s dátami a tiež zhustením infraštruktúry zberných nádob, a teda aj lepšou separáciou. Chýbať nebudú vzdelávacie programy, bezplatné biorozložiteľné sáčky na kuchynský odpad či bezplatné nádoby na tento odpad do každej domácnosti. Zbavíme sa tiež problémov ako zápachajúca skládka (tým, že vstúpime do vyjednávania s prevádzkovateľom skládky Kalnô a zabezpečíme konkrétne opatrenia na zníženie jej zápachu nad rámce legislatívnych povinností), zlá infraštruktúra zberných nádob či nedostatočné pracovanie s dátami, na základe ktorých je potrebné robiť kvalifikované rozhodnutia.

Zvýšime množstvo zberných dvorov odpadu, lebo jedno je podľa nás nepostačujúce. Mesto s rozmermi ako je Martin si vyžaduje viac zberných miest, kde obyvatelia budú môcť odovzdať svoje odpady blízko svojho bydliska. Ich umiestnenie by malo vziť z diskusie s poslancami a obyvateľmi jednotlivých mestských častí. Vďaka tejto diskusii, do ktorej budú prizvaní aj odborníci, vypracujeme dizajn manuál ktorý by ich citlivo osadil do prostredia aby negatívne nenarúšali obytné časti.

Nedopustíme, aby sme sa stali smetiskom pre zvyšok krajiny

Nepovolíme, aby sa v Martine vybudovala nová spracovňa odpadu pre smeti z iných okresov ani žiadna spaľovňa. Skúsenosti z poľského mesta Róžanki, kde spoločnosť Bioelektra, ktorá má podobný zámer pripravený aj pre Martin, zamorila ovzdušie nepríjemným zápachom, by mal byť pre nás jasným varovným signálom. Martin zároveň leží v mimoriadne inverznej kotline, ktorá má už teraz - hlavne počas vykurovacej sezóny - jedno z najznečistenejších ovzduší na Slovensku. Preto je neprípustné Martin a jeho okolie zaťažovať spracovaním cudzieho odpadu a z toho prameniacej nákladnej dopravy, ktorá by mala podľa plánov spoločnosti Bioelektra zahŕňať bezmála 100 kamiónov denne - <https://www.aktuality.sk/clanok/872195/biznispartner-zbrojara-strnada-chce-v-martine-varit-odpad-miestni-sa-boja-zapachu/>

CESTOVNÝ RUCH

Digitalizácia

Proaktívne podporíme aktivitu mestských atrakcií a subjektov cestovného ruchu na populárnych platformách Tripadvisor, Culture Trip či Google Maps. Obmedzíme tiež vydávanie tlačených materiálov pre turistov. V súčasnosti sú skôr bežné trendy, kedy cestujúci získavajú informácie online prostredníctvom QR kódov, ktoré sú umiestnené na pamiatkach, stavbách a v priestore. Takéto online informácie môžu byť neustále aktualizované a sú neustále časovo a priestorovo dostupné. Na základe QR kódov možno vytvárať v priestore taktiež aj gamifikáciu spoznávania mesta prostredníctvom rôznych prehliadok virtuálnej reality, hier či kvízov. Školské výlety môžu do online pracovných listov vyplňať údaje a zaujímavou hrovou formou sa zoznamovať s históriou mesta. Elektronické materiály sú podstatne lacnejšie a sú ekologické.

Vytvoríme Mestský dom na podporu cestovného ruchu, osvetu a kultúry

Mesto Martin v súčasnosti prevádzkuje Turisticko-informačné centrum, ktoré je z personálneho, priestorového a obsahového hľadiska poddimenzované. Navyše ponúka nezaujímavé propagačné materiály a cez víkendy a sviatky je zatvorené. Komplexným riešením prezentácie mesta by bol Mestský dom, ktorý by bol umiestnený v súčasnom kine Moskva. Dom by okrem TIC obsahoval mestské múzeum, spoločenské, koncertné a výstavné priestory, zostala by tam pôsobiť mestská televízia, rovnako kino, ktoré by počas dňa návštevníkom a školským exkurziám premietalo krátke filmy o histórii mesta. Súčasťou môže byť mestská kaviareň. V dome by každý návštevník získal komplexnú informáciu o meste a regióne, dom by bol aj miestom stretávania obyvateľov mesta. V ponuke by boli hodnotné, kvalitné, zaujímavé suveníry. Otvorené by bolo denne. Vo večerných hodinách okrem koncertov, divadelných predstavení môže Mestský dom fungovať ako bežné či artové kino.

Podporíme vznik nových subjektov

Podporou informovanosti potenciálnych podnikateľov v cestovnom ruchu možno zvýšiť ponuku služieb, najmä ubytovania, sprievodcovských a iných doplnkových služieb. Mnohí potenciálni poskytovatelia služieb disponujú prostriedkami (ubytovanie, kone, farma a pod.) avšak mnohé nejasnosti a chýbajúce informácie najmä z oblasti daní, odvodov, hygienických požiadaviek, živnostenských predpisov a pod. sú prekážkou začiatku podnikania, resp. jeho ďalšieho rozvoja. Mesto Martin v spolupráci s príslušnými štátnymi orgánmi môže vytvoriť informačno-vzdelávaciu platformu pre podporu rozvoja cestovného ruchu v regióne.

Vytvoríme turistický vizuál mesta

Mesto nemá vytvorený dizajn či vizuál pre cestovný ruch (použiteľný aj v iných oblastiach). Potrebujeme vytvoriť prvky, atrakcie, ktorými sa bude mesto navonok prezentovať a identifikovať. Mesto Martin sa historicky spája najmä s obrodeneckým, literárnym a výtvarným obdobím 19. a 20. storočia či vznikom Československa. Unikátna a málo prezentovaná je taktiež história turčianskych olejkárov a šafraníkov.

Tieto motívy by mali prezentovať vo vytvorenom dizajne, ktorý by mal obsahovať napr.:

- sochy dejateľov, umelcov v centre mesta,
- propagačné materiály (napr. oleje, tinktúry, maste), predmety dennej potreby s logom mesta, odkazmi na osobnosti a udalosti,
- jednotná grafika materiálov, internetovej stránky, sociálnych sietí,

- jednotný font písma (napr. fonty Martina Benku),
- odevy pracovníkov cestovného ruchu s motívami turčianskych krojov,
- pamätné mince, medaily, odznaky,
- 0€ zberateľské bankovky,
- tvorba krátkej prezentačnej videí,
- vytvorenie prezentačného filmu o histórii mesta pre premietanie v Mestskom dome.

Zlepšime dopravu a orientáciu v meste pre všetkých

Pre zjednodušenie dopravy v meste, je potrebné k dopravnému uzlu pri železničnej stanici, kde už po novom stojí aj MHD či prímestské linky, premiestniť ešte zastávku diaľkových autobusov z Jesenského ulice. Je potrebné vytvorenie zázemia pre cestujúcich (čakáreň, hygienické zariadenia, občerstvenie, informačná dopravná kancelária). V meste treba vybudovať priestorový informačný systém s odkazmi na najzaujímavejšie body záujmu. Súčasťou by bol aj vyššie uvedený systém QR kódov na jednotlivých budovách, zaujímavých miestach s prelinkom na jednotný web. Súčasný smerovníky sú už neaktuálne, opotrebované, v nevyhovujúcom dizajne a stave. Nie je napríklad vhodné, aby bol martinský skanzen označený mäťúcimi tabuľami Múzeum MSD – nikto tomuto označeniu nerozumie.

Budeme rozvíjať medziodvetvovú komunikáciu a spoluprácu

Ponuka cestovného ruchu nie je izolovaná, prechádza naprieč rôznymi odvetvami – šport, kultúra, doprava a pod. Je preto nevyhnutné aby zástupcovia cestovného ruchu komunikovali s predstaviteľmi iných oblastí. Napr. pri výstavbe športovej haly treba uvažovať nad jej využitím pre kongresový cestovný ruch. Dopravný systém mesta, ktorý prioritne slúži obyvateľom, musí byť jasný aj inojazyčným návštevníkom, rovnako parkovací systém a podobne. To dosiahneme jedine efektívnou komunikáciou naprieč jednotlivými oddeleniami príslušných verejných inštitúcií a organizáciami, súkromné subjekty nevynímajúc.

KULTÚRA

Mestský dom zastreší aj mestskú kultúru

TV Turiec s kinom Moskva a mestským podnikom Kultúrna scéna Martin spojíme do jednej inštitúcie, ktorá bude sídliť v novovzniknutom Mestskom dome. Prebudovaním budovy kina Moskva na kreatívne kultúrne centrum, podporíme nielen rozvoj cestovného ruchu, ako sme uviedli v príslušnej kapitole, ale vytvoríme aj jediný, spojený, efektívny mestský podnik kultúrneho priemyslu. Navrhujeme pre novú inštitúciu s jednotným manažmentom právnu formu verejná akciová spoločnosť so 100% podielom mesta, na spôsob mestského podniku Cultus a.s. v bratislavskom Ružinove (cultusruzinov.sk). Taktiež vytipujeme nevyužitú, alebo málo využitú objekty v mestských častiach Ľadoveň, Košúty, Podháj a Priekopa v ktorých budú vytvorené menšie, lokálne pobočky tejto inštitúcie, ktoré budú slúžiť ako kreatívne centrá kultúry pre deti a mládež či ako centrá aktivít pre seniorov.

Prinesieme kultúru do mestských častí a do škôl

Budeme aktívne podporovať a koordinovať aktivity lokálnych pobočiek Mestského domu v jednotlivých mestských častiach. Chýbať nebude ani tvorba a podpora pouličných hudobných alebo dramatických predstavení alebo tvorba a podpora vizuálneho umenia vo verejnom priestore. Zrealizujeme taktiež dlhodobý projekt aplikácie nových, moderných postupov výchovy a vzdelávania detí a mládeže umením v každej základnej škole v Martine. Týmto spôsobom bude zabezpečený rozvoj a podpora kultúrnej výchovy a vzdelávania martinských detí na štandardnej európskej úrovni.

Výrazne podporíme rozvoj komunitnej kultúry

Podporíme pravidelný program komunitných kultúrnych a športových podujatí aktívnych obyvateľov jednotlivých mestských častí s podporou a organizačným zabezpečením Mestského domu. Významnou časťou rozpočtu na kultúru a šport formou participácie aktívnych občanov podporí mesto rozvoj aktívnej komunitnej kultúry a pravidelných, komunitných športových podujatí, ktoré budú tvoriť kreatívni a aktívni obyvatelia mesta sami, z vlastnej vôle, vo svojom voľnom čase, ako svoju dobrovoľnú, komunitnú, záujmovú a rekreačnú činnosť.

DOPRAVA

Našou víziou pre kvalitnú dopravu v Martine je koncepcná zmena plánovania dopravnej infraštruktúry. Doprava nemá byť o počtoch motorových vozidiel, ktoré sa zmestia na cestu, ale o počtoch ľudí, ktorí sa dokážu v prijateľnom čase premiestniť do cieľa svojej cesty.

Chceme, aby Martin bol mestom, v ktorom sa ľudia budú cítiť dobre pri chôdzi po chodníku, jazde na bicykli, v MHD i aute. Mestom, ktoré je prístupné, jeho obyvatelia sú aktívni a zdraví a majú veľa možností, ako sa prepraviť z bodu A do bodu B.

Verejná doprava - MHD

Komfortná a spoľahlivá MHD je najdôležitejšou zložkou mobility v každom väčšom meste. Bez jej existencie by doprava v Martine skolabovala. Je prospešná pre všetkých - čím spoľahlivejšia a komfortnejšia je MHD, tým viac ľudí si ju zvolí na presun do cieľovej destinácie. A to znamená menej osobných vozidiel na cestách, menej znečisteného ovzdušia a menej času stráveného v dopravných zápchach.

Aby bola martinská MHD spoľahlivá a komfortná, zavedieme nástup a výstup do autobusov všetkými dverami, čím znížime čas pobytu vozidiel na zastávkach a minimalizujeme meškania spojov. Taktové cestovné poriadky umožnia cestujúcim ľahšie zapamätanie odchodov spojov zo zastávky a zároveň ich rovnomerné rozloženie, čím odstránime dlhé čakacie doby na zastávke medzi spojmi. Vybudovaním BUS pruhov znížime zdržanie autobusov v kolónach a opätovne sa začneme zaoberať zriadením nočnej linky, ktorá dopraví martinčanov k nočným vlakom do Vrútok.

Za športom a nákupmi autobusom MHD

Mnohé nákupné zóny v meste a aj novovznikajúci športový areál Pltníky sú v súčasnosti dostupné len individuálnou dopravou. Naším cieľom je ponúknuť obyvateľom mesta atraktívnu verejnú dopravu aj do nákupnej zóny Turiec, za športom na Pltníky a k vlaku k budúcej žel. zastávke Martin-Fatra. Obyvatelia Nového Martina a centrálnej časti Strání si zaslúžia dostupnejšiu MHD, preto presadíme nové trasy liniek, ktoré nám to umožnia.

Minimalizácia počtu zmien vo verejnej doprave

Každá zmena verejnej dopravy vyvoláva aj negatívne reakcie. Mení totiž zabehnutý spôsob cestovania. Preto je vhodné zmeny minimalizovať a vždy ich občanom zrozumiteľne a s predstihom vysvetliť. Operatívnym zmenám súvisiacim s rekonštrukciami komunikácií sa, samozrejme, vyhnúť nedá a takisto je potrebné pravidelne aktualizovať jazdné doby, aby nedochádzalo k zbytočným meškaniam. Pri kvalitnom plánovaní dopravy by sa nemalo stávať, že sa zmenený cestovný poriadok zmení o niekoľko týždňov opäť.

Stanice a zastávky

Základným predpokladom zdravého mesta je aj fungujúca železničná doprava. Budeme presadzovať výstavbu novej žel. zastávky Martin-Fatra na Pltníkoch, ku ktorej z Košút a Záturčia zavedieme linky MHD. Nový šat si zaslúži aj centrálna autobusová stanica, v ktorej nájdú prímestské a diaľkové linky svoje nové zastávky. Plánujeme obnoviť aj prístrešky a celkový mobiliár zastávok MHD v meste, aby sa cestujúci cítili bezpečne a pohodlne aj pred nástupom do autobusu. Aktuálne odchody spojov si už nebudete musieť hľadať v cestovných

poriadkoch, ale zobrazia sa vám priamo na elektronických tabuliach spolu s reálnym časom odchodu spoja podľa aktuálnej dopravnej situácie.

Integrácia dopravy v meste do regionálnej dopravy v kraji

Cestovať verejnou dopravou na jeden cestovný lístok po celom kraji sa stane skutočnosťou. Presadíme začlenenie martinskej MHD do integrovaného dopravného systému v žilinskom kraji. Budeme presadzovať zavedenie hodinového taktu osobných vlakov v trase Martin - Vrútky - Žilina - Čadca v pracovné dni a víkendy.

Bezpečná mobilita

Zvýšená bezpečnosť na cestách a budovanie zelených plôch môže motivovať ľudí, aby viac chodili a bicyklovali. Menej motorizovanej dopravy zníži znečistenie ovzdušia a hluk.

Nehody v cestnej premávke a zranenia či úmrtia na cestách znížime napríklad vývojom, implementáciou a presadzovaním prístupu k bezpečnému systému, ktorý sa zameriava skôr na dizajn systému než na správanie účastníkov cestnej premávky. Osobitná pozornosť sa musí venovať tomu, ako systémy, ktoré sú zle navrhnuté, stavajú účastníkov cestnej premávky, akými sú chodci a cyklisti, do zraniteľných pozícií, a spôsobom, ako ich možno zmeniť.

K aktivitám v tejto oblasti patrí napr.:

- podpora vybudovania VMO a zlepšenie dopravnej situácie v meste a jeho bezprostrednom okolí,
- vypracovať stratégiu bezpečnej a environmentálne udržateľnej mobility v meste,
- implementovať opatrenia na zlepšenie bezpečnosti na cestách pre chodcov a cyklistov, zlepšiť značenie priechodov pre chodcov a dobudovať cyklistické chodníky,
- implementovať predpisy na prerozdelenie vplyvu motorizovaných vozidiel – zóny bez áut, identifikácia nebezpečných lokalít a ich úprava,
- zabezpečiť integrovanú politiku dopravy a mestského plánovania, ktorá prinesie vysoko prepojené, zmiešané a kompaktné štvrte, ktoré podporujú a uprednostňujú aktívnu mobilitu - dizajn ulíc a regulácia mestského rozvoja, ktorá podporujú štvrte, ktoré ponúkajú peší a cyklistický prístup k obchodom, a službám, zeleným plochám a vzdelávacím zariadeniam.
- kvalitná infraštruktúra poskytujúca bezpečné parkovanie pre bicykle,
- podpora udržateľnejších spôsobov dopravy,
- podporovať chôdzu a cyklistiku prostredníctvom bezplatných a prístupných verejných podujatí, ktoré podporujú využívanie aktívnej mobility a zelených plôch, napríklad pokračovanie programov do školy/práce pešo/na bicykli,
- viesť verejné kampane na zvýšenie bezpečného správania účastníkov cestnej premávky, ako je zvýšené používanie bezpečnostných pásov a nosenia prilieb, a na zníženie rizikového správania, ako je rýchlosť, jazda pod vplyvom alkoholu a používanie mobilných zariadení, používanie prilieb pri športových a niektorých voľnočasových aktivitách,
- zvýšiť povedomie o zdravotných a sociálnych, ekonomických a environmentálnych vedľajších prínosoch chôdze, bicyklovania a iných foriem aktívnej mobility

Vcelku má doprava priamy vplyv aj na sociálnu interakciu v rámci mesta a jeho priľahlých oblastí, avšak vždy je dôležité myslieť na celkový mestský dizajn a komplexnú mestskú infraštruktúru.

V súvislosti s rozvojom viacerých mestských častí a plánovaným rozvojom a investičnou výstavbou v meste a obciach v okolí Martina je potrebné venovať sa aj zlepšeniu dopravnej situácie v meste. Nové cesty a mestská infraštruktúra už boli posudzované v predchádzajúcich dekádach, pričom v súčasnosti je potrebné povenovať sa najmä aktivitám vedúcim k vybudovaniu tzv. východného mestského okruhu. S dopravou potom súvisí aj rozvoj územia ako takého, zásobovanie, vzdelávanie, podpora investícií a inovácií a pod.

Cieľom je tiež presunúť viac osobnej a nákladnej dopravy na spôsoby šetrnejšie k životnému prostrediu (napríklad chôdza, cyklistika a čistá verejná a nákladná doprava) spolu so zlepšením energetickej účinnosti všetkých druhov motorizovanej dopravy (súkromnej a verejnej) prostredníctvom nízkouhlíkových technológií palív a vozidiel.

Investície do posilnenia systémov dopravy a mobility, ktoré zohľadňujú základné sociálne a environmentálne determinanty zdravia, môžu tiež pomôcť zabezpečiť spravodlivý prístup k mobilite. Ľudia všetkých vekových kategórií musia mať spravodlivý prístup k bezpečným a vhodným miestam a priestorom vo svojom meste.

Parkovanie v meste

Veľkým problémom v našom meste je nedostatočné množstvo parkovacích plôch, ktoré sa ešte vystupňuje po skončení prechodného obdobia a začatí platnosti zákazu parkovania na chodníkoch tak ako uvádza zákon č. 8/2009 o cestnej premávke. Hneď v prvom roku opravíme existujúce parkovacie plochy a vhodnou organizáciou dopravy na existujúcich komunikáciách vytvoríme nové parkovacie miesta. Budeme tiež pokračovať v plánoch výstavby parkovacích domov - k už rozbehnutým projektom v Košútoch a Záturčí začneme plánovať projekty parkovacích domov v Priekope a na Ľadovni.

Parkovacia politika

Občania mesta si zaslúžia aktívnejšiu komunikáciu zo strany mesta pri príprave parkovacej politiky. Chceme poznať vaše názory na nami predstavené návrhy a po spoločenskej diskusii ich budeme postupne uvádzať do reálneho života.

Plánujeme pripraviť novú zonáciu parkovania a tiež novú cenovú politiku, ktorá bude previazaná s aktívnym využívaním verejnej dopravy v meste. Zavádzanie novej parkovacej politiky bude riešené cez skúšobné obdobie vo vybranej zóne mesta, s cieľom doriešenia zistených nedostatkov počas tejto prevádzky a až následného postupného spustenia finálneho konceptu v celom meste.

K transparentnosti nastavenia podmienok parkovacej politiky bude nutné vykonať hĺbkový audit v spoločnosti Turiec a.s., ktorá má pod správou parkovanie v meste.

Mestské komunikácie

Popraskaný asfalt, jamy na cestách a chodníkoch sme mali pred očami celé posledné volebné obdobie. Tesne pred voľbami sa síce začalo asfaltovať, ale chaotické plávanie neprinieslo požadované výsledky. Plánujeme posúdiť v meste aktuálny stav povrchov ciest, chodníkov a verejného osvetlenia, na základe čoho vytvoríme harmonogram ich komplexnej rekonštrukcie. Harmonogram plánu rekonštrukcií bude verejne dostupný, aby všetci občania mali prehľad, kedy sa dostane na rad ich ulica. Pri rekonštrukcii budeme klásť dôraz aj na bezbariérovosť, dodatočné bodové osvetlenie priechodov pre chodcov, dobudovanie chýbajúcich chodníkov (napr. bezpečné prepojenie Záturčia s Priekopou) a inštaláciu úsporného verejného osvetlenia. Pripravíme a zabezpečíme prestavbu kruhovej križovatky Jilemnického - Košútska, ktorá znepríjemňuje život mnohým obyvateľom mesta. K vybudovaniu novej nemocnice bude potrebná prestavba existujúcich komunikácií a výstavba nových s výhľadom na finančné možnosti realizácie pripravovaného východného obchvatu mesta.

Cyklodoprava

Martin bude najbicyklujúcejšie mesto na Slovensku a budeme na to patričné hrdí. Martin leží doslova v lone prírody. Je teda zarážajúce, že chýba lepšie zázemie pre cyklistov – zdieľané bicykle (bikesharing), značené cyklotrasy z vnútra mesta do extravilánu, hromadné cyklostojany na exponovaných miestach (vlaková/autobusová stanica, internát, námestia a pod.) a kvalitné značenie pre turistov, ktorí nepoznajú región Turiec. Turistom chýba aj jednoduchá a jednoznačná informácia o základných vstupoch do mesta. (Vystúpiť vo Vrútkach alebo ísť vlakom až do stanice Martin? Autobusom do Vrútok alebo na Jesenského alebo na autobusovú stanicu Martin? Kde nechať auto, keď chcem ísť do niektorej z dolín? Ako sa dostať na ferratu? Ako ísť na Maguru? Dá sa kúpať na jazerách pri Vrútkach?)

Zameriame sa tiež na dobudovanie cyklotrás prepojujúcich mestské časti Priekopa – Košúty – Sever (východná trasa), Podháj – Ľadoveň – Múzeum slovenskej dediny (skanzen) či napojenie areálu SIM Priekopa na cyklotrasu.

ŠPORT

Rekreačný šport a športovanie mladých sa stanú prioritami mesta v oblasti športu.

“Martinský šport má stále nemálo fanúšikov. A je načase, aby mu začalo fandit' aj mesto. A v dobe, kedy sa do popredia dostávajú správy o detskej obezite a náraste kardiovaskulárnych ochorení, tým nemyslíme len vrcholový šport.”

Martin zvykol byť mestom, kde sa športom žilo a obyvatelia boli na svoje kluby hrdí. Mali sme úspešný hokejový klub, boxeristov, hádzanárov a skvelé meno nám robili i futbalisti. V súčasnosti je však väčšina z toho minulosťou a ako-tak sa drží nad hladinou len vďaka zopár zanietencom. Vytvoríme čo najlepšie možné podmienky pre rekreačné a amatérske športovanie obyvateľov Martina a prispejeme tak k zvyšovaniu ich kvality života, zlepšeniu zdravia a socializácii. Toto všetko nebude možné bez budovania kvalitnej športovej infraštruktúry, vybavenia športovísk, ako aj osvetou o zdravotných prínosoch športovania.

Okrem dospelého obyvateľstva podporíme v aktívnom športovaní aj mládež. Mladým Martinčanom len a iba prospeje, ak budú mať kde zmysluplne a zdravo tráviť svoj voľný čas a míňať nahromadenú energiu.

Netreba zabúdať ani na množstvo krytých telocviční a hál, ktorými Martin disponuje. Postaráme sa o to, aby digitalizácia Martina pokryla aj túto oblasť a rezervácia takéhoto priestoru bude vďaka jednoduchému objednávaciemu systému otázkou pár sekúnd. Okrem dostupnosti bude aplikácia obsahovať aj informácie o športových udalostiach v meste a prostredníctvom kurzov a edukačných videí od lokálnych profesionálnych športovcov bude robiť aj osvetu zdravému životnému štýlu.

Profesionálny šport je o hrdosti na klub a svoje mesto

“Predstavte si, že z mestských budov visia vlajky martinských športových klubov, v deň zápasu je posilnená mestská hromadná doprava v okolí štadiónu, čísla na autobusových linkách sa striedajú s hecujúcimi nápismi.”

Pokiaľ ide o profesionálny šport, úlohu mesta vidíme, okrem spravodlivých dotácií (naviazaných napríklad na počet športovcov, mládežníkov a výsledky), hlavne v poskytovaní kvalitnej infraštruktúry a moderných športových stánkov, ktoré budú atraktívne aj pre náročnejšieho návštevníka, respektíve bude hľadené na pohodlie a zázemie ako profesionálnych športovcov, tak aj fanúšikov. Práve takéto podmienky vytvoria martinským klubom podmienky na opätovný návrat na popredné priečky v národných súťažiach.

Mesto by však malo svoje športové kluby nielen podporovať materiálne, ale zároveň pestovať v jeho obyvateľoch zdravú hrdosť. Keď hrajú zápasy kluby v dobre fungujúcich mestách v rôznych kútoch sveta, sú odkomunikované po celom meste. Nastavenie mesta formuje postoj jeho obyvateľov. Preto keď Martin začne svojim klubom fandit', urobia tak aj Martinčania. Martin by mal vyslať jednoznačnú správu, že prijal hokejové, futbalové, hádzanárske a ostatné martinské kluby za svoje, podporuje ich a je na ne patrične hrdý. Ak pôjde svojim obyvateľom vzorom, aj ľudia začnú opäť cítiť hrdosť. Na to, že víťazia, že porazili v derby Žilinu, že sú Martinčania.

Športovanie detí

Martin už v minulosti bol schopný produkovať veľké športové talenty, no dôvodom, prečo tomu tak v súčasnosti nie je, je okrem zlého systému zo strany štátu aj mesta, menší počet športujúcich detí.

Ako teda dosiahnuť, aby sme u detí vybudovali vzťah ku športu a zvýšili ich počet? Zameriame pozornosť kompetentných na deti vo veku od 3 do 6 rokov. Znamená to, že šport “donesieme” priamo deťom do materských škôl. Práve v tomto veku si totiž deti budujú kľúčové návyky. Tréneri mestských športových klubov budú motivovaní chodiť do materských škôl, kde by za pomoci pedagógov predstavili daný šport deťom. Raz ročne by sme zorganizovali športový deň daného klubu a žiačikovia materských škôl by sa dostavili priamo na športovisko. V rámci takejto spolupráce bude potrebné spojiť “sily” materských škôl, športových klubov a mesta Martin. Kluby budú mať prirodzený záujem na týchto aktivitách participovať v čo najväčšej miere, nakoľko sa vytvorí konkurenčnejšie prostredie na nábor nových mládežníkov, čo bude dôležitý aspekt na získanie čo najväčšej dotácie od mesta.

ŠKOLSTVO

Vzdelávanie bude všadeprítomné

Martin bude mestom vzdelaných a učiacich sa ľudí. Naše mesto sa postupne, vďaka spolupráci všetkých stupňov vzdelávania, stane liahňou vedeckých, zdravotníckych a kultúrnych elít pre celý región a pre Slovensko. Vzdelávanie tiež bude všadeprítomné prostredníctvom príležitostí na neformálne vzdelávanie sa mimo školských inštitúcií - čiže napríklad vo verejnom priestore formou informačných objektov či textov na rôznych miestach v Martine. Môže ísť o krátke vzdelávacie videá premietané v MHD, informačné tabule, QR kódy, kresby na dlažbe a pod. Žiaci základných a stredných škôl by mali pomáhať tvoriť a udržiavať komunitné záhrady, v ktorých by sa mohli následne vzdelávať a učiť praktickým vedomostiam z tejto oblasti.

Dáme múdre hlavy dohromady

Budeme iniciovať vznik Martinskej aliancie vzdelávania - združenia ľudí angažovaných v oblastiach vzdelávania (zriaďovatelia, riaditelia, učitelia, rodičia, aktivisti a pod.), ktorá bude pomáhať zvyšovať kvalitu vzdelávania v meste Martin. Vďaka tejto aliancii bude taktiež možné organizovať pravidelné stretnutia s ľuďmi angažovanými vo vzdelávaní, počas ktorých sa budú môcť vyjadrovať k rokovaniam a rozhodnutiam týkajúcich sa fungovania a ďalšieho smerovania mesta Martin. Rovnako by malo fungovať aj aktívne podporovanie Mestského parlamentu mladých a vnímať jeho výstupy ako relevantné podnety v rámci participatívneho spravovania mesta.

Do škôl prinesieme kultúru

Škola vychováva vzdelaných a kultivovaných ľudí najlepšie jedine v prípade, ak bude existovať jej úzke prepojenie s miestnou kultúrou. V Martine sú na to výborné podmienky a školy by ich mali aktívne využívať. Pedagógovia by mali čo najčastejšie navštevovať so žiakmi kultúrne podujatia, (výstavy, koncerty, filmové a divadelné predstavenia, múzejné a galérijné výstavy a pod.) kultúra a martinskí umelci by mali chodiť za žiakmi do škôl a mali by fungovať systematicky podporované umelecké telesá zložené zo žiakov a učiteľov (napríklad divadelné súbory, hudobné telesá a pod.).

Učitelia budú zarábať viac

Vyčleníme zdroje na poskytovanie finančného príspevku mesta školám, ktorý bude použitý na zvýšenie pohyblivej zložky mzdy učiteľov.

Vzdelávanie bude moderné

Je samozrejmé, že sa zameriame na čerpanie dostupných európskych a štátnych prostriedkov na čo najrozsiahlejšiu modernizáciu a zvýšenie kapacity materských a základných škôl v Martine. Zameriame sa aj na to, aby sme do výučby v základných školách v čo najväčšej miere mohli zaviesť informatizáciu a individualizáciu s dôrazom na rozvoj vedomostí, morálky, osobnosti a kreativity detí. Modernizácia školstva sa prejaví v širších možnostiach rodičov spolurozhodovať o daniach v školách, ktoré navštevujú ich deti, prostredníctvom rady školy - hlavne v oblastiach ako námety na možnosti získavania finančných prostriedkov z projektov z rôznych nadácií, či fondov, návrhy na rôzne inovatívne a moderné výučbové metódy, ktoré by bolo možné zaviesť na danej škole, pripomienky ku koncepcnému zámeru rozvoja školy, čo môže predstavovať napríklad návrh pridať nejaké výučbové predmety, či iné zrušiť, prípadne

návrh na časový posun vyučovania alebo námety na riešenie zvýšenia bezpečnosti pri prechádzaní cez cestu do a zo základnej školy.

V rámci modernizácie a celomartinskej spolupráce pribudnú aj vzdelávacie kurzy od nepedagogických odborníkov z praxe či vzdelávacie online materiály ladené do zábavnej formy. Martin sa pýši najkvalitnejšou lekárskou fakultou na Slovensku. Je načase skvalitniť aj základné školstvo, ktoré je v kompetencii mesta a zaviesť v ňom moderné trendy a postupy, ktoré dokážu pripraviť budúce generácie na všetky aspekty 21. storočia a úspešný prechod na vyššie stupne vzdelávania.

VEREJNÉ ZDRAVIE

Martinčania budú zdravší, ak budú môcť kráčať

Najzdravším pohybom je chôdza. Ľudia sú motivovaní k prechádzke len na stredne dlhé vzdialenosti. Verejný priestor musí byť však kvalitný a bezpečný. Zároveň musí ponúkať príjemné stimuly. Takými sú napríklad dostatok zelene a drobné lokálne "námestia". Podobne ako v mnohých iných mestách, tak aj v Martine sa núka idea zeleného okruhu okolo centra mesta. Centrum z jednej strany lemuje rieka Turiec za autostrádou, z druhej strany park na Hostihore. Budeme sa zaoberať projektom prepojenia týchto dvoch celkov ulicami bulvárového typu. Núka sa bulvár Červenej armády na severnom okraji centra a ulice ČS armády, Škultétyho a Pavla Mudroňa na juhozápadnej strane. Z týchto bodov následne smerujú toky chodcov k areálu Pltníky, bulváru na sídlisku Sever, k Tomčanom, na Podháj alebo k bulváru na Jesenského ulici. Budeme sa tiež snažiť vytvoriť drobné parky v priestore pri autobusovej stanici, pred mestským úradom a na Námestí SNP. Zameriame sa taktiež na výstavbu chodníka medzi Záturčím a Priekopou, vrátane doriešenia bezpečného priechodu cez cestu I/18, výstavbu chodníkov na ul. Volgogradská a Jilemnického a dostavbu chýbajúceho chodníka pre peších v úseku športový park Pltníky – Košúty II.

Zdravé ovzdušie

V oblasti ochrany ovzdušia sa zameriame na zlepšenie dopravných možností, ktoré uprednostňujú efektívnosť, zníženie znečistenia a využívanie nemotorovej dopravy. Patria sem plány rýchlej mestskej dopravy a siete pre chodcov a cyklistov. Táto oblasť z pohľadu zdravia vyžaduje aj tvrdšie presadzovanie noriem pre priemysel a ich kontrolu v spolupráci s Úradom verejného zdravotníctva. Súčasťou ochrany zdravia prostredníctvom ochrany ovzdušia sú aj aktivity, ktoré už boli uvádzané – inteligentné nakladanie s odpadom, zníženie voľného spaľovania komunálneho a poľnohospodárskeho odpadu, prijatie stratégie pre lesné, pôdne a vodné hospodárstvo, stratégie na zlepšovanie energetickej efektívnosti existujúcich a novo stavaných budov. Obzvlášť citlivo je potrebné vnímať vplyv týchto stratégií v lokalitách kde sa pohybuje "zraniteľnejšie" obyvateľstvo – školy, škôlky, nemocnica, domovy sociálnych služieb. Tieto by mali byť riešené s osobitým dôrazom na zeleň a možnosť bezpečného vonkajšieho pohybu. Zvýšenie zelene v týchto lokalitách zároveň zamedzí nadmernej prašnosti z ciest v okolí.

Zvýšime informovanosť a opatrenia pre občanov v čase zhoršenej kvality ovzdušia. Znečistenie ovzdušia predstavuje zásadný zdravotný a environmentálny problém. jemné prachové častice PM₁₀ a PM_{2,5}, NO₂, a prízemný ozón sú látky s negatívnymi dopadmi na zdravie, klímu, prírodu, ale aj ekonomiku. Popri orgánoch dýchacích ciest u človeka poškodzujú kardiovaskulárny

system, zdravý vývoj plodu, komplikujú astmatické ochorenia, zapríčiňujú predbežné úmrtia a spôsobujú vážne ekonomické ujmy práceneschopnosťou a nákladmi na ošetrovanie, resp. liečbu postihnutých. S tým súvisí aj zabezpečenie lepšieho monitoringu ovzdušia v Martine či kropenie ulíc a námestí vodou v prašnom a suchom letnom období.

V súlade s nastavenými opatreniami v oblasti ochrany ovzdušia zvýšime povedomie o zdravotných účinkoch znečistenia ovzdušia a osobitných opatreniach na zníženie znečistenia ovzdušia ako napr.

- Propagovať chôdzu a cyklistiku, outdoorové aktivity v ranných a večerných hodinách,
- Zvýšiť povedomie o vplyve znečisteného ovzdušia na zraniteľné skupiny obyvateľstva,
- Zaviesť programy predpovedania zvýšenej prašnosti napr. v lokalitách s výstavbou či priemyselnou výrobou,
- Zaviesť pravidelný monitoring radónu najmä v starších budovách
- Podporovať boj proti tabaku – napr. striktné dodržiavanie zákazu fajčenia vo vybraných lokalitách v spolupráci s mestskou políciou – detské ihriská, škôlky, školy, autobusové zastávky a pod. s monitorovaním dodržiavania a sankčným mechanizmom,
- Zrealizovať prieskum využívania tzv. čistých palív a obnoviteľných zdrojov energie a následne pomôcť využívať programy na ich zavádzanie a podporu (napr. adrešným znížením dane z nehnuteľnosti),
- Podporiť implementáciu riešení tzv. čistého osvetlenia,
- Vytvoriť schému podpory pre malé a stredné podniky v budovaní energeticky efektívnych riešení – napr. bezplatné poradenstvo a pomoc pri spracovávaní žiadostí o financovanie,
- Zapojenie stavebného úradu do hodnotenia stavby z pohľadu energetickej efektívnosti, čistých technológií a zelených riešení.

Ochrana vody

Voda má niekoľko dôležitých vlastností. Nie nadarmo sa hovorí, že voda je život. Pre život je nevyhnutná nielen zdravá a pitná voda, ale aj hygiena, ktorá je základom zdravia, ale aj ľudskej dôstojnosti. Voda je tiež prostriedkom na šport, rekreáciu a oddych. Voda pomáha vytvárať odolné komunity žijúce v zdravom prostredí.

Naším záujmom v tejto oblasti bude aktívny dohľad na pravidelné monitorovanie kvality a kvantity vody v jednotlivých lokalitách mesta tak, aby zohľadňovali miestne potreby.

Z hľadiska zdravia je dôležité všetkým Martinčanom zabezpečiť bezodkladný bezproblémový prístup k pitnej a úžitkovej vode - tak počas plánovaných odstávok ako aj pri neočakávaných dôvodoch napr. havárií. Obmedzenie prístupu k pitnej a úžitkovej vode (hygiena) má za následok nielen nárast mikrobiálnych ochorení ale ovplyvňuje aj psychickú pohodu a kvalitu života.

V posledných rokoch sa veľa hovorí o negatívnom vplyve tzv. mikroplastov na zdravie. Opäť tu tak narážame na dôležitosť recyklácie a minimalizáciu nevhodnej likvidácie odpadu, najmä v blízkosti vodných zdrojov.

Zabezpečenie bezpečnej pitnej vody pre domácnosti, škôlky, školy, zariadenia poskytujúce zdravotnú starostlivosť a sociálne služby berieme ako samozrejmosť. Práve v tejto oblasti sú

však dôležité najmä informácie, vzdelávanie a komunikácia. Mesto by malo v spolupráci s miestnou vodárenskou spoločnosťou zabezpečiť zásobovanie týchto miest pitnou (a/alebo minerálnou vodou) v recyklovateľných bareloch v dostatočnom množstve a kvalite tak, aby sa najmä v rizikových skupinách obyvateľstva znížil dopyt po sladených nápojoch. Súčasťou rozvoja by mala byť aj podpora aktivít využívajúcich vodu na rekreačné a športové účely a podpora investícií do revitalizácie priestorov, ktoré s týmto využitím súvisia.

S vyššie uvedeným súvisia tieto plánované aktivity, o ktoré sa budeme zasadzovať:

- Vytvorenie komunikačných protokolov s Úradom verejného zdravotníctva a zdravotníckymi zariadeniami – hlásenie nedostatočnej kvality pitnej a rekreačnej vody, predchádzanie vzniku ochorení,
- Vytvorenie podporných vzdelávacích programov o vplyve vody a hygieny na zdravie (napr. program umývania rúk),
- Podporovať využívanie vody k športu a rekreácii, podporovať investície v tejto oblasti,
- Zvýšenie kvality zdravia podporou hygieny, najmä v MRK,
- Podporovať prístup k bezpečným toaletám a hygiene – v škôlkach, školách, na pracoviskách, v zdravotníckych zariadeniach a tiež na verejne prístupných miestach, autobusovej a vlakovej stanici,
- Podporiť vznik umývacieho priestoru na tržnici,
- Zabezpečiť zber výkalov domácich “miláčikov”, podporiť aktivity v tejto oblasti,
- Podporiť triedenie, recykláciu a správnu likvidáciu odpadov – predchádzanie kontaminácie vody
- Obmedziť skládkovanie odpadu, podporiť vyraďovanie jednorazových plastov – implementovať kampaň k využívaniu alternatív k jednorazovým plastom

Biomonitoring

Jesseniova lekárska fakulta UK (JLF UK) začala v roku 2022 stavbu biobanky. Biobanky predsatujú repozitár vzoriek biologického materiálu pre výskum a vývoj. Viaceré krajiny podporujú v rámci biobankových projektov aj tzv. populačný biomonitoring, ktorý dokáže identifikovať v priebehu rokov množstvo aspektov ekosystému, ktoré môžu poškodiť ľudské zdravie. Tieto programy sa často zameriavajú na špecifické monitorovanie, napr. ltok dostávajúcich sa do organizmu z ovzdušia, vody, pôdy, potravín a pod.

V tejto súvislosti budeme rozvíjať aktivity spolupráce s JLF UK v Martine zamerané na zdravotné riziká a ich identifikáciu, zdieľať stratégie ochrany zdravia a vzdelávať verejnosť o zdravotných rizikách ekosystému mesta. Zároveň tak môže mesto prispieť k implementácii viacerých národných a medzinárodných politík v oblasti ochrany zdravia a postupne tak zahrnúť zdravotné hľadiská do všetkých navzájom súvisiacich politík mesta.

V súvislosti s biomonitoringom je dôležitá aj výchova a vzdelávanie detí o nebezpečnosti toxických látok ako prevenciu pred otravami a inými poškodeniami zdravia a zároveň vzdelávanie učiteľov, rodičov o potenciálnych toxických nebezpečenstvách vyplývajúcich z nedostatočnej informovanosti o bezpečnosti látok nachádzajúcich sa v ich bezprostrednom okolí. Táto oblasť je tak znovu významne prepojená na oblasť životného prostredia, bývania a pracovného prostredia. V budúcnosti by sa na základe biomonitoringu dala vytvoriť interaktívna a prehľadná mapa geografického a sezónneho rozloženia zdravotných rizík.

Zdravotnícka infraštruktúra

Mesto Martin má v porovnaní s ostatnými mestami v regióne výbornú a jedinečnú príležitosť postaviť mestskú politiku aj na tejto oblasti. V posledných mesiacoch bola Vládou SR schválená výstavba novej univerzitnej nemocnice v lokalite Malá Hora. Už v súčasnosti je existujúca nemocnica vyhľadávaná nadregionálne, pričom po výstavbe novej nemocnice sa tento dopyt pravdepodobne zvýši. Cieľom novej nemocnice je však zabezpečiť kompletnú zdravotnú starostlivosť pre obyvateľov mesta, regiónu a kraja. Zdravie je nevyhnutné na zabezpečenie dobrého mestského života, budovanie a udržanie pracovnej sily, vytváranie odolných komúní, fyzickú aktivitu, sociálnu interakciu a ochranu zraniteľných skupín obyvateľstva. Nemocnica bude poskytovať zdravotnú starostlivosť pre všetkých bez ohľadu na akékoľvek potenciálne diskriminačné faktory. Už v súčasnosti patrí k najväčším zamestnávateľom, pričom vybudovanie novej nemocnice otvorí ďalšie pracovné príležitosti. Uvedomujeme si, že lepšia integrácia pojmu "zdravie" do mesta ovplyvní viaceré sektory (dopravu, bývanie, služby a pod.), je to však o diskusii o tom, ako táto investícia ovplyvní strategické mestské plánovanie s ohľadom na súčasné trendy rozvoja miest spôsobom, ktorý podporuje a ochraňuje zdravie.

Nemocnica môže priniesť ďalšie efekty:

- zvýšený dopyt po bývaní – v snahe pritiahnúť, motivovať a stabilizovať personál
- zvýšený dopyt po komplementárnych službách – služby v oblasti informačných technológií, environmentu, dopravy, medicínska turistika, kongresová turistika – čo vyvolá dopyt po ubytovacích a rekreačných kapacitách, kongresovom centre
- budovanie komplementárnych kapacít pre dlhodobu chorých, seniorov, kapacity pre duševne chorých,
- vybudovanie špeciálnych škôlok a škôl (napr. autizmus),
- rozvoj a vzdelávanie potrebných kapacít pre rôzne odbory a profesie (nielen medicínske),
- podpora bezbariérovosti a funkčnej mobility,
- zmeny v daňovej politike mesta – úľavy pri zavádzaní inovácií zlepšujúcich bývanie, dopravu, výstavbu a pod.
- väčšie zapojenie UNM a JLF UK do života mesta,
- rozvoj dobrovoľníctva, podpora rozvojovo orientovanej politiky s podporou produktívnych činností, podnikanie, kreativitu a inovácie, rast mikro, malých a stredných podnikov,
- vytvorenie mestských sociálnych miest pre ľudí so zdravotným znevýhodnením
- vytváranie stimulov na prilákanie a udržanie ľudských zdrojov, podpora tvorby sietí služieb a profesionálnych či neprofesionálnych združení aktívnych v rôznych oblastiach zdravia
- tvorba odolného prostredia voči rizikám zmien klímy.

Prevenia chorôb

Aj keď Martin vďaka lekárskej fakulte netrápi nedostatok lekárov tak, ako je tomu v iných mestách, situácia v zdravotníctve je i u nás kritická. Kľúčovou je preto prevencia ochorení. Je úlohou mesta pravidelne informovať (cez svoje mnohé informačné kanály) obyvateľov o dôležitosti preventívnych a skriningových vyšetrení. Súčasťou osvetu musí byť aj boj proti alkoholizmu, nikotinizmu a obezite. Netreba zabúdať ani na psychickú pohodu a domáce násilie, ktoré budeme potierať špeciálnou jednotkou mestskej polície pre týrané ženy. Občania musia vedieť, na koho sa obrátiť v prípade rôznych životných situácií.

Zaujímavou je aj myšlienka využitia moderných technológií a umelej inteligencie. Mesto môže spolupracovať s nemocnicou v oblasti telemedicíny, monitorovania zdravotného stavu

obyvateľov alebo spolupracovať so Žilinskou univerzitou pri monitorovaní problematických (nehodových) úsekov ciest. Samozrejmosťou je zlepšiť distribúciu externých defibrilátorov naprieč mestom.

MESTSKÉ FINANČIE

Mestský rozpočet potrebuje reštart od základov

Pozreli sme sa na podnikanie a hospodárenie iných porovnateľných miest na Slovensku na úrovni ich zverejnených rozpočtov na rok 2022 a to na mestá Poprad, Trenčín a Prievidza. Porovnaním rozpočtu na rok 2022 mesta Martin a spomínaných miest sme zistili nasledovné skutočnosti:

- medzi porovnávanými mestami Prievidza, Trenčín a Poprad má mesto Martin najmenšie príjmy a najmenšie výdavky na obyvateľa.
- mesto Prievidza má menej ako 50 tis. obyvateľov, príjem z podielových daní má 20,5 mil. Eur, mesto Martin má ešte viac ako 50 tis. obyvateľov a príjem z podielových daní má 25 mil. Eur. Celkový rozpočet príjmov na rok 2022 má však mesto Prievidza o 2 mil. Eur vyšší ako mesto Martin.
- mesto Martin má daňové príjmy – t.j. podielové dane, dane z majetku a tovarov približne na rovnakej úrovni ako mestá Trenčín a Poprad
- mesto Martin má bežné nedaňové príjmy z podnikania, z majetku a výbery poplatkov a iných platieb nižšie cca o 50% ako mestá Trenčín a Poprad
- mesto Martin má bežné nedaňové príjmy za transfery a granty zo štátneho rozpočtu nižšie cca o 30% ako mestá Trenčín a Poprad
- mesto Trenčín má v rozpočte kapitálové príjmy z grantov a transferov zo štátneho rozpočtu v sume 10 mil. Eur (zimný štadión 1,5 mil. Eur, kultúrne centrum 2,8 mil. Eur, komunitné centrum 0,5 mil. Eur, zelené pľúca 0,7 mil. Eur, cykloinfraštruktúra 1,1 mil. Eur, smart plán mesta 1 mil. Eur a pod.), mesto Prievidza má v rozpočte kapitálové príjmy z grantov a transferov zo štátneho rozpočtu v sume 7 mil. Eur (vodozádržné opatrenia 0,5 mil. Eur, revitalizácie vnútroblokov a mestských častí 2,5 mil. Eur, bioodpad 3,6 mil. Eur) a na porovnanie mesto Martin má v rozpočte kapitálové príjmy z grantov a transferov zo štátneho rozpočtu len v sume 213,5 tis. Eur (!), a to 8,5 tis. Eur na výkup pozemku štadión a 205 tis. Eur pravidelne každý rok na záchranu kultúrnych pamiatok (čo vyplýva automaticky zo štatútu mesta Martin ako centra národnej kultúry Slovákov). Zrekapitulované – v schválenom rozpočte mesta Martin na rok 2022 sú kapitálové príjmy z grantov a transferov vo výške len 2-3% z úrovne rozpočtov roku 2022 miest Trenčín a Prievidza.

Z uvedenej analýzy vyplýva, že mesto Martin má značné rezervy v príjmoch na všetkých úrovniach svojho rozpočtu - v bežných príjmoch z vlastného podnikania z majetku, tovarov a služieb, z bežných transferov a grantov a hlavne na úrovni kapitálových transferov a grantov. Mesto Martin má celkové rozpočtované príjmy na rok 2022 po odpočítaní podielových daní a úverov nižšie o 6 mil. Eur ako mesto Prievidza, nižšie o 10 mil. Eur ako mesto Poprad a nižšie o 20 mil. Eur ako mesto Trenčín!

Mesto Martin sa musí zamerať na príjmovú časť svojho rozpočtu a to hlavne na efektívne využívanie príjmov zo svojho majetku a na efektívne využívanie možností grantov a transferov.

V praxi to znamená – interným a externým spôsobom dopredu pripravovať investičné projekty na potenciálne výzvy na čerpanie financií z eurofondov, uchádzať sa o všetky relevantné výzvy na čerpanie eurofondov vo všetkých sférach života a činnosti mesta (nie len na šport, čomu sa mesto Martin doteraz prioritne venovalo). V praxi to taktiež znamená efektívne hospodárenie s vlastným majetkom mesta, resp. efektívne hospodárenie obchodných spoločností, ktoré sú vo vlastníctve mesta. V obchodných spoločnostiach mesta je potrebné vykonať audit hospodárenia a na základe týchto výsledkov optimalizovať hospodárenie spoločností.

Čo sa týka stránky výdavkov mesta Martin, tak v nedávnej minulosti sme boli oboznámení v reportáži RTVS Reportéri z júna r. 2021, že obchodná spoločnosť mesta Martin - Turiec a.s. vypláca svojmu riaditeľovi neodvôdnené sumy za externé služby alebo si objednala reklamu v súkromných priestoroch iného poslanca, navyše počas zatvorených prevádzok v čase epidémie koronavírusu. Taktiež spoločnosť Turiec a.s. v čase rokov 2014 – 2019 použila na celkové mzdové výdavky 70-90% svojich príjmov. (zdroj www.registreruz.sk), čo je neprimerané a nehospodárne. Len pri jednej mestskej spoločnosti sa z verejných zdrojov objavuje niekoľko otázných až závažných faktov.

Získame viac prostriedkov do rozpočtu

Vďaka čerpaniu rôznych európskych a štátnych fondov dokážu aj menšie mestá ako Martin navýšiť svoj bežný ročný rozpočet o milióny eur, ktoré využívajú na pomoc svojim obyvateľom a rozvoj mesta. Naše mesto v tomto smere nepochopiteľne zaostáva, kvôli čomu sa jednak zadlžujeme úvermi (ako v prípade zriadenia nového dopravného podniku) a jednak sa toho u nás buduje a rekonštruuje podstatne menej, ako inde. Zabezpečíme, aby malo mesto Martin dostatok odborníkov na vypracovávanie koncepčných a kvalitných projektov, s ktorými bude možné sa uchádzať o dostatok mimorozpočtových prostriedkov na to, aby v našom meste začal konečne taký rozvoj, ktorý pocítia i jeho občania.

Vďaka efektívnosti a odpolitizovaniu mestských spoločností ušetríme

Vo Viedni, ale aj v iných rakúskych a nemeckých mestách je bežné združenie mestských podnikov do jedného holdingu. Výhodou je efektívnejší manažment a zníženie mnohých nákladov. Vytvorenie holdingu vytvára tiež priestor na odpolitizovanie riadenia podnikov. Dnešní politickí nominanti vo vedení či dozorných radách mestských spoločností alebo spoločností s podielom mesta, sedia na svojich miestach preto, aby si niekto poistil ich lojalitu pri hlasovaniach, keďže ide častokrát o poslancov, alebo ako prejav vďaky za nejakú nekalú protislužbu. Títo ľudia často nespĺňajú morálne, odborné či manažérske predpoklady na úspešné riadenie firmy (dobrý príklad je spoločnosť Turiec, a.s., jej katastrofálne financovanie a kauzy, ktoré momentálne rieši NAKA).

Koniec rozkrádačkám a kšeftíkom

Sme presvedčení, že po vykonaní kontroly a hĺbkovom protikorupčnom audite narazíme na niekoľko "dier", cez ktoré uniká nemalé množstvo mestských financií tam, kde z toho má prospech iba hrstka vyvolených a nie občania mesta Martin. Už teraz vieme identifikovať nevýhodné nájomné zmluvy a zákazky ľudí napojených na súčasné vedenie mesta a súčasných poslancov, ktoré okamžite zrušíme a v prípade zistenia porušenia zákona podáme trestné oznámenia na konkrétnych páchatel'ov, ktorí sú za tieto úniky zodpovední.

PODNIKANIE A HOSPODÁRSTVO

Martin bude ekonomicky silné a stabilné mesto

Zabezpečíme, aby aj po prípadnom odchode veľkých investorov z nášho regiónu, nevznikla z Martina "hladová dolina". Z tohto dôvodu podporíme vznik novej a silnej vrstvy malých a stredných podnikateľov, ktorí budú mať vytvorené vhodné podmienky a ktorí nebudú svoj zisk z Martina alebo z Turca vyvážať do iného regiónu či dokonca do zahraničia. V každej krajine či regióne sa však najväčší potenciál a stabilita pripisujú takzvaným "rodinným firmám", prečo si by mal byť Martin iný? Máme tu množstvo podnikateľov a živnostníkov, ktorí si zaslúžia pozornosť a podporu nášho mesta.

Zriadieme regionálne pultíky na podporu lokálnych farmárov a remeselníkov

Nadviažeme na náš "online" projekt podpory lokálnych výrobcov a malých podnikateľov s názvom "Turčianski remeselníci" a vytvoríme špeciálne "offline" predajné pultíky s lokálnymi produktami od drobných martinských farmárov a remeselníkov, cez ktoré budú môcť ponúkať svoje výrobky. Tieto pultíky budú k dispozícii vo vybraných mestských budovách, v maloobchodoch, čerpacích staniaciach alebo aj na recepciách hotelov a iných turisticky atraktívnych miestach. Tento model podpory lokálnych výrobcov sa vynikajúco osvedčil v Švajčiarsku, ale napríklad i v Banskej Bystrici a okolí. Drobným podnikateľom tento krok pomôže prekonať viaceré praktické problémy. Tí sa totiž častokrát nevedia dostať do predajných sietí alebo musia riešiť zložitú dopravu produktov do obchodov.

Startupy dostanú zelenú

Presadíme, aby mesto Martin ponúklo vhodné "podhubie" tak pre začínajúce firmy, živnostníkov či Startupy, čiže obnovíme projekt martinského podnikateľského inkubátora, ktorý sídli na Flámskej ulici a vytvoríme tiež dostatok mentorských kapacít od ľudí z praxe, ktorí budú vedieť začínajúcim martinským podnikateľom radiť a pomáhať v ich ceste za úspechom.

BUDOVA MILLENIUM PO NOVOM

Budova Millenium je dominantou martinskej pešej zóny už vyše 20 rokov. Momentálne je však využitá nedostatočne. Pripravili sme projekt, vďaka ktorému "Milénko" ožije, bude slúžiť občanom a navyše si na seba aj čo-to zarobí.

Budova Millenia je deliacim objektom pešej zóny v Martine.

Okrem toho, že rozdeľuje pešiu zónu na dve námestia, rozdeľuje tiež martinskú verejnosť na tých, ktorým sa páči a tých, ktorí by ju najradšej zbúrali. Je preto dôležité v prvom rade vysvetliť zámer jej výstavby. Budova plní funkciu hmotnej protiváhy historickej budovy Tatrabanky. Navrhnutá bola ako trojpodlažná podpivničená budova s celopresklenou fasádou, ktorá zabezpečovala priehľadnosť zo všetkých strán, s minimálnym narušením celistvosti priestranstva. V suteréne boli projektované priestory skladu, verejných WC, elektroinštalačných, komunikačných a obslužných zariadení aj pre obe príslušné námestia. To umožňuje ich využitie na rôzne akcie kulturno-spoločenského života mesta Martin. Charakter budovy je nekomerčný, ide o mestskú stavbu, ktorá má slúžiť občanom mesta.

Do Millenia umiestnime novú funkciu mestského kontaktného miesta, v ktorom bude možné získať informácie o rozvoji mesta - investičných akciách, či výstavbe a v rámci participatívnych procesov sa zapojiť so svojim názorom. Vznikne tak "CENTRUM ROZVOJA MESTA" - miesto pre každého, kto má záujem na spoločnom rozvoji Martina.

Témy, ktoré by tu mohli byť prezentované verejnosti sú napríklad:

- Koncepcia rozvoja mesta a jednotlivých mestských častí
- Územný plán a jeho zmeny a doplnky
- Prebiehajúce architektonické súťaže
- Plánované výruby zelene a náhradná výsadba
- Platforma pre spustenie participatívneho rozpočtu a diskusiu k nemu

Forma prezentácie by mala byť interaktívna. Jednoduché výstavné panely, či fyzické modely, by mali byť doplnené súčasnými prezentačnými technológiami, ako je napríklad virtuálna realita.

PARTICIPATÍVNY ROZPOČET

Ľudia budú rozhodovať o financiách v mestských častiach

"Aké by to bolo, keby ste ako občania mali k dispozícii mestské financie? Vo svojom vnútrobloku by mohlo veľmi jednoducho vyrásť nové detské ihrisko, vyvýšené záhradkárске záhony alebo venčovisko."

Nielen politici, ale aj občania budú mať právo rozhodovať o tom, kam poputujú spoločné mestské peniaze určené na rozvoj mestských častí. A to prostredníctvom jedného z najmodernejších výdobytkov priamej demokracie - participatívneho rozpočtu, ktorý úspešne funguje napríklad v Prievidzi, Trnave či Bratislave.

Mesto Martin vyhradí časť rozpočtu na projekty (od občanov), o ktorých budú rozhodovať výlučne obyvatelia mesta v hlasovaní. Občania sa teda budú podieľať na navrhovaní, rozhodovaní a tiež realizovaní a vyhodnocovaní týchto projektov. Každý Martinčan dostane možnosť sebarealizácie a možnosť pretvárať prostredie v našom meste.

AKO NESPADNÚŤ POD 50 000 OBYVATEĽOV

Martin bude slúžiť Martinčanom

Štatistiky sú neúprosné - Martin s počtom obyvateľov prudko klesá, no niektoré okolité obce sa rozrastajú. Títo ľudia však častokrát v Martine trávajú väčšinu dňa či dokonca v ňom stále bývajú. Bolo by preto vhodné zaviesť niektoré opatrenia, ktoré by motivovali obyvateľov Martina mať zaregistrovaný trvalý pobyt v našom meste. Vonkoncom to nevyrieši všetky dôvody, prečo je Martin pre mnohých svojich obyvateľov neatraktívny a utekajú z neho preč, no v najbližších rokoch musíme použiť všetky dostupné prostriedky, aby sme zabránili prepadu obyvateľov pod 50 000 - znamenalo by to totiž stratu miliónov eur z rozpočtu. Medzi motivačné opatrenia, ktoré okamžite zavedieme, patrí napríklad: vytvorenie rezidenčného parkovacieho systému, ktorý bude bezplatný pre občanov mesta Martin, podstatne výhodnejšie cestovanie v MHD, obmedzenie dostupnosti materských škôl a jaslí len pre Martinčanov či dočasná úľava na dani z nehnuteľnosti, poplatok za psa či za odpad.

Vybudujeme mestské nájomné byty

Obyvateľstvo Martina sa za posledné roky zmenšilo o tisíce ľudí a jednou z príčin je aj nedostatok dostupného bývania. Tento trend zvrátime, okrem celkového zatraktívnenia mesta, aj mestskými štartovacími bytmi, ktoré budú určené najmä pre mladé rodiny. Presadíme, aby mesto Martin, prostredníctvom svojej spoločnosti Matra, začalo plniť jednu zo svojich základných úloh, a to budovanie dostupného bývania - po vzore napr. Nitry, Trenčína, Prievidze, Šale, Fiľakova a iných miest, kde sa podarilo vybudovať alebo prispôsobiť už existujúce stavby (hotely, kancelárske budovy a pod.) na mestské bytové jednotky. Tieto byty budú mať zvýhodnený nájom a budú poskytované len občanom s trvalým pobytom v Martine. Na financovanie výstavby týchto bytov budeme okrem eurofondov čerpať i zdroje zo Štátneho fondu rozvoja bývania alebo Ministerstva dopravy, výstavby a regionalného rozvoja SR, ako to robia aj vyššie spomínané mestá.

AUTORI PROGRAMU REŠTART MARTINA 2022 - 2034

Martina Antošová

Marek Bičan

Juraj Benčík

Martina Brém Knorová

Milan Ftopek

Martin Lepej

Ján Švihra

Samuel Skokňa

Alexandra Havranová

Štefan Horňák

Oľga Krištofíková

Kristína Rusnáková

Zoltán Pomšár

Juraj Stahl

REŠTART MARTINA